

УДК 336.225.673(477)

JEL H26

DOI 10.33244/2617-5932.8.2021.75-84

Н. М. Лисецька,
канд. екон. наук,
старший науковий співробітник,
Науково-дослідного Інституту
фіскальної політики,
Університет ДФС України,
м. Ірпінь, Україна
e-mail: Lneliya1998@gmail.com
ORCID ID 0000-0001-7747-9521

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ВИКОРИСТАННЯ НЕПРЯМИХ МЕТОДІВ КОНТРОЛЮ ЗА ДОХОДАМИ І ВИТРАТАМИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

У статті систематизовано концептуальні підходи залучення непрямих методів податкового контролю за доходами і витратами фізичних осіб, які мають бути впроваджені разом із загальним декларуванням для удосконалення ефективного механізму податкового контролю за доходами та витратами платників податків. Прикладні інструменти цього процесу повинні включати: введення державних інвестицій для створення інформаційної цифрової інфраструктури для обробки декларацій; започаткування масштабної освітньої кампанії, яка б пояснювала платникам податків сутність податкових нововведень; ліквідацію тіньових потоків, а також здійснення загального декларування з використанням непрямих методів визначення податкових зобов'язань.

Ключові слова: податковий контроль, контролюючі органи, непрямі методи податкового контролю, доходи і витрати фізичних осіб, платники податків; незадекларовані активи.

Н. Н. Лисецкая. Систематизация концептуальных подходов использования косвенных методов контроля за доходами и расходами физических лиц

В статье систематизированы концептуальные подходы привлечения косвенных методов налогового контроля за доходами и расходами физических лиц, которые должны быть внедрены вместе с общим декларированием для совершенствования эффективного механизма налогового контроля за доходами и расходами налогоплательщиков. Прикладные инструменты этого процесса должны включать: введения государственных инвестиций для создания информационной цифровой инфраструктуры для обработки деклараций; начала масштабной образовательной кампании, которая объясняла налогоплательщикам суть налоговых нововведений; ликвидацию теневых потоков, а

также осуществление всеобщего декларирования с использованием косвенных методов определения налоговых обязательств.

Ключевые слова: *налоговый контроль, контролирующие органы, косвенные методы налогового контроля, доходы и расходы физических лиц, налогоплательщики, незадекларированные активы.*

Метою статті є узагальнення та систематизація концептуальних підходів використання непрямих методів податкового контролю за доходами і витратами фізичних осіб, які мають бути впроваджені разом із загальним декларуванням про майновий стан і доходи фізичних осіб після чинного Закону про податкову амністію.

Постановка проблеми. В епоху глобальної нестабільності практична реальність висуває ряд нових вимог до системи фінансових можливостей країни та необхідності впровадження ефективних інституційних основ щодо удосконалення нових економічних взаємовідносин держави в особі податкових органів і господарюючих суб'єктів. Можемо відмітити, що зростає роль податкового контролю як важливого елементу процесу реформування системи адміністрування податків в Україні. Дієвий механізм податкового контролю виступає важливою складовою функціонування податкової системи в економічному просторі в умовах необхідності забезпечення фінансових потреб держави, які на сьогодні є обмеженими, тому мають базуватись на впровадженні ефективних інституційних засад формування максимально зручних умов оподаткування бізнесу.

Маємо зазначити, що вирішення проблем щодо відтоку капіталу з країни та зменшення неформальної економіки в Україні необхідно врегульовувати більш ефективними інструментами, до яких належить запровадження державою правових механізмів системи розкриття та контролю незадекларованих активів резидентів-фізичних осіб, що надають можливість впорядкувати на сприятливих умовах податкові відносини з платниками податків, що не дотримувалися вимог податкового законодавства внаслідок недосконалого інституційного середовища податковими методами, які мають законний характер. В окресленому контексті особливого значення набуває в Україні створення правового механізму фінансово-податкового контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, зокрема впровадження різноманітних методів фінансово-податкового контролю державних регуляторів за доходами і витратами фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження цієї наукової проблеми показує, що у теоретичній площині непрямі методи податкового контролю є предметом широкого обговорення та вивчення багатьма вченими, зокрема А. А. Александрової, С. Г. Верещагіна, М. П. Кучерявенка, М. І. Мельника, М. С. Резніка, І. В. Стороженка, О. М. Тимченко. Формування правового механізму податкового контролю та нормативно-правової бази щодо запровадження непрямих методів податкового контролю є важливою складовою на сучасному етапі для зменшення тіньової економіки та приховування незаконних прибутків платників податків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Контроль як функція управління органів влади є прийомом підтримки правопорядку в різних сферах суспільного виробництва, незважаючи на те, що суб'єкти господарювання мають право без обмежень, самостійно здійснювати господарську діяльність, яка не суперечить нормативно-правовій сфері, а держава законними методами регулює цю діяльність і контролює дотриманість чинного фінансового законодавства. Відповідно до Господарського кодексу України

держава здійснює контроль і нагляд за господарською діяльністю у сфері збереження та витрачання коштів і матеріальних цінностей суб'єктами господарських відносин, за станом і достовірністю бухгалтерського обліку та звітності, у сфері кредитних, фінансових відносин, валютного регулювання та податкових взаємин – за додержанням суб'єктами господарювання кредитних зобов'язань перед державою та розрахункової дисципліни, додержання вимог податкової культури, дисципліни та податкового законодавства і контролю [1].

Так, податковий контроль є складовою державного фінансового контролю, сутність якого полягає у встановленні фактичного стану дотримання вимог чинного податкового законодавства на підконтрольному об'єкті. Основоположник економічної класичної теорії, прихильник економічного лібералізму А. Сміт стверджував, що під час удосконалення системи податкового контролю зроблено акцент на необхідності: чіткого визначення податків і зборів, що є основою функціонування податкової системи і сприяє ефективності податкового контролю; мінімізації державних витрат на здійснення податкового контролю; встановлення розумних законів, що забезпечували б усвідомлення і добровільність їх виконання кожним членом суспільства. Базовим принципом податкового контролю вчений називав принцип економічності [2].

З погляду інституційної теорії, як зазначає С. Биконя [3], платники ухиляються від сплати податків з деяких причин: зважаючи на масовість порушень, вони сподіваються на уникнення відповідальності, а також прийняття рішень за правилами більшості створює об'єктивні передумови для податкової дискримінації і спонукає постраждалих платників податків до ухилення від участі у фінансуванні суспільних витрат з міркувань як соціальної справедливості, так і економічної ефективності. Науковець дійшов висновку, що «в умовах перехідної економіки становище платників податків залежить від таких інституційних чинників, як проведення фіскальної політики на користь вузьких кіл суспільства, неефективність демократичних інститутів, слабкий захист власності і контрактів, корупція, неадекватне регулювання підприємницької діяльності тощо. За таких умов природною є реакція платників податків у вигляді неоднозначної поведінки, коли вони сприймають податки як покарання». А тим більш в умовах економічної і політичної нестабільності, де Україна – найбідніша держава в Європі, тому тіньові доходи для пересічних громадян є засобом виживання.

Сьогодні необхідність податкового контролю визначається суб'єктивними та об'єктивними причинами. До об'єктивних, зокрема, варто віднести нестабільність і нечіткість формування вітчизняного податкового законодавства, високий рівень корупції в державі, через що багато нормативно-методичних актів суперечать чинному законодавству. Це зі свого боку не дає змоги однозначно приймати рішення щодо розрахунку податку, що в кінцевому підсумку стає підґрунтям для виникнення конфліктів між платниками податків та суб'єктами контролю і є однією з підстав ухилянь від оподаткування, зростання рівня тіньового сектору економіки [4, с. 38].

У цьому аспекті варто зазначити, що оскільки держава у нас залишилася олігархічною, то її головною метою є перерозподіл бюджету і матеріальних благ від менш можливих громадян до вузького олігархічного прошарку. При цьому основний податковий тягар влада прагне перекласти на плечі пересічних українців і загальне декларування в нашій країні в основному, на жаль, розглядається як механізм наповнення бюджету, тому більшість платників податків намагається приховувати прибутки незаконними шляхами.

Загальне декларування доходів в Україні ймовірно вводитимуть після податкової амністії і контроль за вірогідністю даних у деклараціях потрібно буде перевіряти за допомогою так званих непрямих методів контролю визначення податкових зобов'язань [5].

Загалом для одержання повного уявлення про сутність методів податкового контролю варто вказати на їхні характерні риси: вони використовуються в процесі здійснення державної діяльності з контролю за дотриманням вимог податкового законодавства; здійснюються шляхом реалізації суб'єктом контролю податкових повноважень; становлять собою зовні виражений владний контрольний вплив суб'єкта податкового контролю на підконтрольний об'єкт з метою забезпечення його функціонування відповідно до запрограмованої законодавцем моделі діяльності; здійснюються в правовій формі; забезпечують різний за своєю спрямованістю вплив на підконтрольні об'єкти.

Для поглибленого теоретичного аналізу варто зазначити, що під методом зазвичай розуміється спосіб концептуального дослідження або практичного здійснення будь-чого. Таке розуміння терміна «метод» покладено і в основу існуючих у фінансовому праві визначень методів контрольної діяльності, яка провадиться у фінансовій сфері. Так, під «методом фінансового контролю у фінансовій доктрині найчастіше мається на увазі конкретний спосіб (прийом), що застосовується при виконанні контрольних функцій» [1, с. 69].

Окремі науковці виділяють різні методи податкового контролю, які мають використовуватися у процесі його здійснення. Методи податкового контролю можна класифікувати на: загальнонаукові та спеціальні. До спеціальних методів, зокрема, належать непрямі методи, які включають: метод економічного аналізу; метод розрахунків грошових надходжень; метод контролю доходів платника податків; розрахункові методи; отримання інформації про платників податків від третьої особи; методи розрахунку грошових надходжень; метод зворотного рахунку [6].

Зі свого боку непрямі методи податкового контролю застосовуються переважно для визначення податкових зобов'язань платника податків шляхом зіставлення інформації про діяльність платника податків, отриманої з інших, ніж його звітні документи, джерел.

Варто зазначити, що для розгляду теоретико-правових засад непрямих методів контролю за доходами і витратами фізичних осіб важливим є визначення його поняття, сутності, принципів, видів як важливих елементів правового регулювання. Потрібно констатувати, що сьогодні не існує єдиного підходу до визначення цих категорій. Більше того, нормативно-правові акти хоча і містять окремі засади щодо деяких видів непрямих методів визначення податкових зобов'язань, усе ж такі не наводять ретельного їх переліку та юридичного аналізу. Визначення основних функцій, видів та сутності, непрямих методів контролю за доходами і витратами за діяльністю суб'єктів господарської діяльності можливо і не матиме прикладної цінності для його проведення, але діятиме на всю систему податкового контролю, зокрема на вирішення питань напрямів удосконалення законодавства у сфері податкового контролю в цілому та розробку стратегій його розвитку.

Аналіз законопроектних та літературних джерел показує, що існують різні тлумачення поняття «непрямі методи контролю за доходами і витратами», наприклад, в «Методичних рекомендаціях визначення сум податкових зобов'язань за непрямими методами» (наказ від 05.07.2002 № 312), який втратив чинність 2016 року, зазначено, що непрямі методи – це визначення сум податкових зобов'язань платників податків за оцінкою витрат платників податків, приросту його активів, кількості осіб, які перебувають з ним у відносинах

найму, а також оцінкою інших елементів податкових баз, які приймаються для розрахунку податкового зобов'язання щодо конкретного податку, збору (обов'язкового платежу) відповідно до закону. При цьому оцінка елементів податкових баз здійснюється за допомогою інформації, одержаної з джерел інших, ніж звітність або первинні документи (термін «первинні документи» визначено Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні») [7]. З цього визначення можна дійти висновку про багатофункціональність непрямих методів й особливість контрольної діяльності як складової податкової діяльності, яка спрямовується на досягнення ефективності функціонування суб'єктів фінансових правовідносин.

У навчальній літературі та наукових працях непрямі методи контролю за доходами і витратами досліджуються всебічно. Існує визначення, де це поняття тлумачать, як методи відстеження операцій господарської діяльності платника податків та діяльності фізичних осіб, які базуються на отриманні інформації з джерел, до яких не входять звіти, декларації та інші документи, які надає платник податків, з метою визначення вірогідного доходу і розміру податкових зобов'язань [8]. Аналогічне визначення пропонує Г. В. Даценко, за його теорією «непрямі методи контролю за доходами і витратами використовують інформацію, що безпосередньо не пов'язана з даними податкової декларації та вимагають систематичного відстеження операцій діяльності платника для обчислення доходу, про який не звітовано» [9, с. 54–58].

Дещо інший погляд на поняття непрямих методів контролю за доходами і витратами має В. П. Мартиненко, який свідчить, що «непрямі методи – це визначення сум податкових зобов'язань за оцінкою витрат платника податків, приросту його активів, кількості осіб, які перебувають з ним у відносинах найму, а також оцінкою інших елементів податкових баз, які приймаються для розрахунку податкового зобов'язання» [10]. При цьому формування належних інституційних засад системи розкриття незадекларованих доходів та застосування непрямих методів контролю доходів і витрат платників податків створює ситуацію правової визначеності щодо прийнятного шляху досягнення відповідності податковому законодавству, а застосування непрямих методів повинно отримати належне правове підґрунтя і відображення у повноваженнях податкових органів та відповідних підзаконних актах.

У теоретико-практичному аспекті сутність непрямих методів полягає в обробці сукупності інформації з метою визначення податкових зобов'язань, що базуються на використанні зовнішньої та внутрішньої інформації, яка надається як платником податків, так і іншими, відмінними від платника податків, суб'єктами інформаційних відносин. Аналізуючи діяльність платника податків у процесі застосування непрямих методів, податкові зобов'язання не розраховуються, а оцінюються на підставі будь-яких даних. Науковий пошук варіантів застосування методів непрямого визначення величини доходу передбачає передусім дослідження сучасної практики цього процесу.

На нашу думку, доцільно залучати непрямі методи, враховуючи основні проблемні аспекти організаційно-правового характеру за таких випадків: дохід, що задекларовано, не відповідає рівню життя суб'єктів підприємницької діяльності; документи, необхідні для перевірки платника відсутні або якість бухгалтерського та податкового обліку незадовільна; дохід, що задекларовано, не відповідає господарчій діяльності платника податків; платник постійно звітує про збитки або незначний дохід упродовж тривалого часу; більшість операцій здійснюється за готівку [11].

Ураховуючи необхідність щодо посилення ефективності податкового контролю, досить важливою є розробка комплексу заходів у залученні кількості недостатньої інформації, для цього використовуються один або декілька представлених методів непрямого визначення величини доходу і витрат суб'єктів підприємницької діяльності, вони включають різні обсяги інформації, побудовані на різних засадах її систематизації. Маємо зазначити, що вибір певного непрямого методу індикації доходу платника, що підлягає оподаткуванню, залежить від існуючих на певний час обставин та має свою специфіку.

Для зручності застосування непрямих методів контролю за доходами і витратами ми узагальнили їх за обставинами та ознаками, на які потрібно звернути увагу й оцінити інспектору, і представили їх у систематизованому вигляді.

Таблиця 1

**Характеристика застосування непрямих методів
податкових зобов'язань за ознаками**

№ з/п	Назва непрямого методу	Ознаки використання непрямого методу
1.	Метод джерел походження та використання коштів	– перебільшений чи занижений дохід; – дохід, що задекларовано, не відповідає господарчій діяльності платника податків
2.	Метод визначення «чистої» вартості майна	– відсутність обліку та звітності або їх неадекватності; – якість бухгалтерського та податкового обліку незадовільна; – період, що перевіряється, становить два і більше років; – облік та записи неадекватні або відсутні; – облік та записи не велися; – суми декількох видів активів змінювалися впродовж року; – платник постійно звітує про збитки або незначний дохід упродовж тривалого часу
3.	Метод визначення банківських депозитів	– платник податків вкладає у банки більшу частину свого доходу; – дохід, що задекларовано, не відповідає рівню життя засновників підприємства
4.	Метод визначення відсоткових показників (розрахунку відсотків)	– застосовується під час встановлення типових для певного виду діяльності або підприємства коефіцієнтів, які розраховуються у процесі проведення перевірки діяльності платника податків за попередні роки, до результатів діяльності аналогічних підприємств цієї галузі або виду бізнесу; – якщо не вистачає облікових даних та документів; – встановлюється співвідношенням між валовими продажами, валовими доходами, витратами, прибутком, який підлягає оподаткуванню, і навіть чистим прибутком
5.	Метод визначення товарів та їх кількості (валовий метод)	– на підставі звітності платника податків, коли витрати можуть бути вказані правильно, а обсяги продажу – занижені; – інформацію про кількість продукції, обсяги витрат можливо отримати від третіх осіб у процесі проведення зустрічних перевірок, опитування; – якщо інспектор може виявити чи встановити кількість продукції і ціну за одну одиницю (або націнку); – більшість операцій здійснюється за готівку

Джерело: систематизовано автором на основі [7].

На сьогодні ідея Українського уряду введення такого фіскального механізму, зокрема податкового контролю за відповідністю доходів і витрат громадян з використанням непрямих методів, може спричинити для пересічних громадян реальну небезпеку, адже застосування непрямих методів визначення їх доходів для оподаткування може наділити податкову службу дискримінаційними повноваженнями. Відомості з інших джерел («непряма інформація») відкритих чи закритих реєстрів, а й навіть інформація, яка в цивілізованому суспільстві становить банківську таємницю, фіскали можуть використовувати для додаткового нараховування податкових зобов'язань [5]. Це може спрацювати як механізм стягнення додаткових податків чи фіскальний інструмент наповнення держбюджету за будь-яких обставин.

Але, аналізуючи досвід інших країн, маємо зазначити, що продуктивна співпраця податкових органів з громадськістю є ефективною у разі ухиляння від оподаткування і приховування доходів під час дотримання законодавчих процесів. Для удосконалення ефективної співпраці з громадськістю спеціальний відділ податкових органів проводить такі заходи: формує позитивний імідж; надає громадським організаціям можливості активно брати участь у реалізації антикорупційних програм; за допомогою засобів масової інформації проводить роз'яснювальну роботу серед населення для підвищення правової свідомості, правового виховання; розповсюджує знання щодо корупційних правопорушень; забезпечує прозорість розслідування справ про хабарництво. Також стимулом до співпраці з громадськістю може стати матеріальне заохочення громадян до такої співпраці, тобто плата громадянам за правдиву та перевірену інформацію про корупційні правопорушення, яка використовується і ґрунтовно перевіряється податковими органами для здійснення правомірних дій.

Висновки. Для ефективного впровадження непрямих методів контролю за доходами і витратами на правовій основі необхідно спочатку починати боротьбу з тіншовими доходами комплексно та поступово. Обов'язок чиновників декларувати доходи й витрати в контексті протидії незаконному збагаченню не повинен відразу застосовуватися на пересічних громадянах. На нашу думку, спочатку варто використовувати ці методи на категоріях громадян, чії статки перевищують певну межу і дійсно потребують ґрунтовної перевірки за додатковою інформацією, а також на великих платниках податків.

Вважаємо, що для ефективного функціонування та досконалого взаємозв'язку з платниками податків податкова система має створювати якісні організаційно-правові умови для добровільного дотримання вимог податкового законодавства платниками податків, звертаючи увагу на зміни пріоритетів податкового контролю із суто фіскального напрямку на сервісне забезпечення. Основною метою податкового контролю повинна бути розробка дієвих пропозицій і напрямів для удосконалення нормативно-правової бази і переходу від примусового стягнення податків і зборів до добровільного виконання юридичними та фізичними особами податкових зобов'язань перед державою. Тому державні контролюючі органи мають ініціювати та впроваджувати заходи щодо вдосконалення податкового законодавства для усунення інституційних передумов і переваг ухиляння від оподаткування, забезпечення найефективнішого функціонування податкової системи.

Для більш вдалої спроби використання непрямих методів потрібно затвердити стратегію розвитку податкових органів, у якій передбачити перехід на електронне урядування; забезпечити на законодавчому рівні захист інформації платників податків в електронних сервісах податкових органів; відмінити відповідальність за порушення

строків подання декларації, якщо вона подається в електронному вигляді; запровадити інститут податкових консультантів. А також роз'яснення суспільству, до яких платників податків та за яких умов буде застосовуватися цей механізм податкового контролю. Але ці проблеми є складовими більш загальної дилеми, яка включає низький рівень довіри суспільства до контролюючих органів. Під час реалізації дієвої антикорупційної політики та у процесі реформування контролюючих органів на використання переважно сервісної процедури є надія, що ситуація зміниться в кращий бік.

Дослідження питання залучення непрямих методів податкового контролю повинно покращити використання механізмів добровільного розкриття незадекларованих активів, специфіка реалізації яких суттєво розширить і поглибить можливості адміністрування податків у діяльності податкових органів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гречева Е. Ю. Проблемы правового регулирования государственного финансового контроля / Е. Ю. Гречева. – Москва: Юриспруденция, 2000. – 192 с.
2. Вылкова Е. Налоговое планирование / Е. Вылкова, М. Романовский. – Санкт-Петербург: Питер, 2004. – 633 с.
3. Доброскок О. В. Податковий контроль та його ефективність: навч. посіб. / О. В. Доброскок. – Київ: Алерта, 2012. – 238 с.
4. Мельник М. І. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності: монографія / М. І. Мельник, І. В. Лещух. – Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України», 2015. – 330 с.
5. Тітамир О. Загальне декларування доходів: чи шляхетні мотиви? [Електронний ресурс] / О. Тітамир. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/05/31/648267/> (дата звернення: 28.07.2021).
6. Пухальський В. В. Методи податкового контролю [Електронний ресурс] / В. В. Пухальський // Молодий вчений. – 2017. – № 11(51). – С. 1 279–1 284. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/307.pdf> (дата звернення: 09.08.2021).
7. Методичні рекомендації визначення сум податкових зобов'язань за непрямими методами: затв. наказом Державної податкової адміністрації України від 05.07.2002 № 312 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uazakon.com/documents/date_7d/pg_ihwcd/index.htm (дата звернення: 25.08.2021).
8. Путренко А. М. Організаційно-правові засади застосування непрямих методів у визначенні податкових зобов'язань платників податків: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук:12.00.07 / А. М. Путренко // Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2008. – 19 с.
9. Даценко Г. В. Застосування непрямих методів контролю за сплатою єдиного податку в місцевому оподаткуванні / Г. В. Даценко, М. О. Пасько // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2013. – № 1 (63). – С. 54–58.
10. Мартиненко В. П. Податковий менеджмент: конспект лекцій для студентів спеціальності 7.03050801, 8.03050801 «Фінанси і кредит» денної та заочної форми навчання / В. П. Мартиненко. – Київ: НУХТ, 2013. – 134 с.

11. Лега О. В. Податкова декларація як складова конструкції податкової звітності [Електронний ресурс] / О. В. Лега // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2013. – Вип. 10(3). – С. 411–416. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%283%29__69 (дата звернення: 06.09.2021).

REFERENCES

1. Grecheva, Ye. YU. (2000). Problemi pravovogo regulirovaniya gosudarstvennogo finansovogo kontrolya [Problems of legal regulation of state financial control]. Moskva: Yurisprudentsiya.
2. Velkova, Ye., Romanovskiy, M. (2004). Nalogovoye planirovaniye [Tax planning]. Sankt-Peterburg: Piter.
3. Dobroskok, O. V. (2012). Podatkovyy kontrol ta yoho efektyvnist [Tax control and its effectiveness]. Kyiv: Alerta.
4. Melnyk, M. I., Leshchukh, I. V. (2015). Podatkovyy kontrol v Ukrayini: problemy ta priorityty pidvyshchennya efektyvnosti [Tax control in Ukraine: problems and priorities for improving efficiency]. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen im. M. I. Dolishnoho NAN Ukrayiny».
5. Titamy, O. (2019). Zahalne deklaruvannya dokhodiv: chy shlyakhetni motyvy? [Universal declaration of income: noble motives?]. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/05/31/648267/>
6. Pukhalskiy, V. V. (2017). Metody podatkovoho kontrolyu [Methods of tax control]. Molody vchenyy, (11(51)), 1 279–1 284. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/307.pdf>
7. Derzhavna podatkovaya administratsiya Ukrayiny. (05.07.2002). Metodichni rekomendatsiyi vyznachennya sum podatkovykh zobov'yazan za nepryamymy metodamy [Methodical recommendations for determining the amount of tax liabilities by indirect methods]. URL: http://uazakon.com/documents/date_7d/pg_ihwcdw/index.htm
8. Putrenko, A. M. (2008). Orhanizatsiyno-pravovi zasady zastosuvannya nepryamykh metodiv u vyznachenni podatkovykh zobov'yazan platnykiv podatkov [Organizational and legal bases of using indirect methods in defining tax obligations of the tax-payers] (Dissertation abstract). Ipin: Nats. un-t derzh. podatk. sluzhby Ukrayiny.
9. Datsenko, H. V., Pasko M. O. (2013). Zastosuvannya nepriamykh metodiv kontroliu za splatou yedynoho podatku v mistsevomu opodatkuvani [Application of indirect methods of monitoring payments of single tax in local taxation]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky, (1(63)), 54–58.
10. Martynenko, V. P. (2013). Podatkovyy menedzhment [Tax management]. Kyiv: NUKHT.
11. Leha, O. V. (2013). Podatkova deklaratsiya yak skladova konstruktsiya podatkovoyi zvitnosti [Tax declaration as a component structures of tax reporting]. Ekonomichni nauky. Seriya: Oblik i finansy, (10(3)), 411–416. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%283%29__69

Nelya M. Lysetska, Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher of the Department of financial security research Research Institute of Fiscal Policy, University of State Fiscal Service of Ukraine, Ukraine

Systematization of the Conceptual Approaches to the Use of Indirect Methods of Control Over Income and Expenses of Individuals

The research problem lies in the theoretical substantiation of comprehensive approaches to the formation of an effective mechanism for tax control of income and expenses of taxpayers. Methodological approaches should include: attracting public investment to create an information digital infrastructure for processing declarations; the beginning of a large-scale educational campaign to explain the taxpayers the essence of tax innovations; the elimination of shadow flows, as well as the implementation of universal declaration, using indirect methods of determining tax liabilities.

The purpose of the article is to generalize and systematize conceptual approaches to the use of indirect methods of tax control over the income and expenses of individuals, which should be introduced together with the general declaration of property status and income of individuals under the current Tax Amnesty Law.

The research methods used in the process of writing the article involve the application of general scientific and empirical techniques of economic science, based on a systematic approach. The method of system analysis was used in the study of tax regulation

In order to effectively implement indirect methods of controlling income and expenditure on a legal basis, it is first necessary to start the fight against shadow income comprehensively and gradually. In our opinion, the obligation of officials to declare income and expenses in the context of combating illicit enrichment should not be immediately applied to ordinary citizens. These methods should first be used on categories of citizens whose condition exceeds a certain limit and do require thorough verification and additional information on the ownership of tangible and intangible assets, as well as on large taxpayers.

For a more successful attempt to use indirect methods, it is necessary to approve a strategy for the development of tax authorities, which provides for the transition to e-government; to ensure at the legislative level the protection of taxpayers' information in the electronic services of tax authorities; introduce the institute of tax consultants. And also an explanation to the society to which taxpayers and under what conditions this mechanism of tax control and investment in the creation of a digital information space will be applied. But these problems are part of a broader dilemma that involves a low level of public confidence in regulators. With the implementation of an effective anti-corruption policy and the reform of regulatory authorities to use mainly service activities, there is hope that the situation will change for the better.

Keywords: tax control, tax authorities, indirect methods of tax control, income and expenses of individuals, taxpayers, undeclared assets.

Стаття надійшла до редколегії 15 листопада 2021 року